

наявність сприятливих моментів й багато інших засобів досягнення позитивного результату. В ході заняття ці умови потрібно поступово модифікувати в сторону ускладнення.

У практиці озброєних зіткнень трапляються випадки, коли співробітникам ОВС взагалі не вдається виконати завдання, нерідко вони отримують каліцтва та поранення. Однак на учбових заняттях необхідно, встановивши і змодельовані справжню ситуацію, знайти, визначити та застосувати такі тактичні дії, які б забезпечили успіх.

Таким чином, незалежно від моделі, кожен ситуацію (з позитивним, частково позитивним або негативним результатом) можливо наповнити такими ефективними тактичними діями, регулярне відпрацювання яких допоможе особовому складу домогтися позитивних результатів при виконанні найскладніших оперативно-службових завдань.

Надійшла до редакції 15.02.02

В.Д. Пчолкін

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Криміналізація економіки являє собою більш серйозну загрозу для держави, чим традиційні форми злочинності. Розмах економічної злочинності в окремих регіонах країни в період ринкових перетворень визначається формуванням кримінальної форми бізнесу, що веде до криміналізації всієї господарської системи.

Швидка лібералізація економічної діяльності, передача державної і суспільної власності в приватні руки, нерідко за безцінок, при відсутності надійного механізму контролю і захисту від злочинних зазіхань, створили сприятливі умови для проникнення в економіку кримінальних елементів, безконтрольного «розбазарювання» національних багатств корумпованими чиновниками [1, с.43–47].

Адміністративне втручання державних органів у поточну діяльність підприємств і організацій, довільне тлумачення законодавчих актів, введення нічим не виправданих заборон і обмежень є сприятливим ґрунтом для тінізації економіки, сприяє поширенню економічної злочинності і корупції.

Економічні злочини складають широкий спектр різноманітних діянь, що утворюють кримінальну систему зазіхань, боротьба з якими вимагає широкого фронтального наступу [2, с. 9].

У зв'язку з цим, правоохоронний вплив на економічну злочинність повинен виходити з необхідності забезпечення економічної безпеки держави в період приватизації власності, усередненого контролю за використанням бюджетних коштів і іноземних кредитів, наданих під гарантії Уряду України, реалізації великих інвестиційних проєктів, протидії відмиванню «брудних грошей». У зв'язку з цим треба посилити вимоги по контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, особливо операцій з високоліквідною продукцією промисловості й агропромислового комплексу. Центр ваги переноситься на організацію робо-

ти по поверненню валютних цінностей, що незаконно знаходяться за кордоном і недопущенню подальшого їх вивозу з держави [3].

Виходячи з викладеного можна констатувати, що основною задачею органів внутрішніх справ, у контексті захисту економічних відносин від злочинних зазіхань, є правоохоронне забезпечення реформування економічних відносин. Особлива увага в цьому напрямку повинна приділятися питанням проведення земельної реформи, виконанню програм великої і малої приватизації, удосконаленню кредитно-банківської системи, розвитку ринку цінних паперів.

Перехід економіки на ринкові відносини привів до значної її тінізації, гнучкої адаптації злочинців до нових форм і методів підприємницької діяльності. Тому оперативні підрозділи органів внутрішніх справ повинні забезпечити:

- захист бюджетних коштів від нецільового використання;
- активізацію заходів щодо запобігання утворенню і припиненню функціонування конвертаційних центрів;
- декриміналізацію аграрних відносин;
- ефективну протидію «піратству» на ринку інтелектуальної власності і т.ін.

Необхідно більш рішуче здійснювати боротьбу зі злочинністю в сфері енергетичних ресурсів, для чого направити зусилля правоохоронних органів на ліквідацію правовими методами посередників на ринку енергозабезпечення, посилити контроль за використанням цільових коштів, наданих для підйому енергетичної галузі.

Оперативним підрозділам органів внутрішніх справ необхідно зосередити свої зусилля на виявленні злочинів і розслідуванні кримінальних справ, порушених за фактами протиправних дій у сфері економіки, у першу чергу пов'язаних з процесами роздержавлення власності, фінансовими зловживаннями в зовнішньоекономічній діяльності, паливно-енергетичному комплексі, а також забезпечити повне відшкодування заповдіяного злочинами матеріально-го збитку [4, с.18–19].

Аналіз джерел і причин тіншової економіки дозволяє визначити деякі способи боротьби з ними, зокрема не тільки шляхом нових підходів до правового регулювання господарської діяльності, але і застосуванню ефективної системи виявлення тіншової діяльності. У цьому плані важливим є здійснення заходів оперативно-розшукової діяльності в боротьбі з економічними злочинами, у тому числі з тіншовими її сторонами.

В Україні створена організаційно-правова основа для активного застосування оперативно-розшукових сил, засобів і методів у боротьбі зі злочинністю. З прийняттям Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» і ряду інших нормативних актів, ця діяльність придбала державно-правовий статус, що забезпечило законодавче вирішення протиріч між конституційними гарантіями прав людини і гострою необхідністю адекватного реагування на кримінальний професіоналізм і організовану злочинність [5].

Однак результати боротьби зі злочинністю свідчать про те, що позитивні зміни в реалізації оперативно-розшукової функції здійснюються ще повільно.

Особливу актуальність в протидії тінізації економіки становлять невіршені проблеми оперативно-розшукової діяльності. Не вдаючись у деталізацію

проблем, що гальмують підвищення ефективності оперативно-розшукової функції в боротьбі зі злочинами в сфері економіки, необхідно виділити ті з них, які треба вирішити в першу чергу. Це проблема адаптації оперативно-розшукової функції до криміногенної ситуації і змін у характеристиці економічних злочинів.

У зв'язку з реформами склався новий комплекс криміногенних причин, що створили ідеальні умови для тінізації економіки. Їхній сукупний вплив проявився у фактичному зростанні кількості економічних злочинів, змін їхньої структури і змістової характеристики [6, с.143–145].

Ефективне виконання оперативно-розшукової функції ми бачимо в вирішенні ряду організаційних заходів. До них відносяться:

- необхідність забезпечення системного підходу до організації і здійснення оперативно-розшукової діяльності, що вимагає підвищення ефективності взаємодії всіх суб'єктів ОРД щодо боротьби з економічними злочинами;

- удосконалення оперативно-розшукової роботи, взаємодії зі спеціальними оперативними службами (у першу чергу, оперативно-технічними підрозділами, службою кримінального пошуку і слідством) при розкритті і розслідуванні тяжких економічних злочинів на пріоритетних напрямках діяльності;

- створення якісно нових регіональних інформаційних баз даних і локальних комплексів збору, накопичення, систематизації й обробки інформації;

- розробка нових методик документування і розкриття тяжких злочинів економічної спрямованості і їхнє впровадження в практичну діяльність територіальних органів внутрішніх справ;

- зміцнення професійного ядра співробітників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ;

- визначення і реалізація комплексу заходів, спрямованих на протидію злочинам економічного характеру в кредитно-фінансовій системі і банківських установах, у сфері приватизації і зовнішньоекономічної діяльності, паливно-енергетичному й агропромисловому комплексі, бюджетній сфері і на ринку інтелектуальної власності;

- зміцнення оперативних позицій у найбільш уразливих злочинністю сферах економічної діяльності ;

- організація безпосередніх контактів оперативних підрозділів з оперативними частинами Департаменту виконання покарань щодо вирішення задач з оперативного супроводження розслідування кримінальних справ і оперативної розробки арештованих та засуджених за здійснення небезпечних економічних злочинів;

- організація і проведення загальнодержавних тактичних операцій по припиненню масового поширення фальшивомонетництва в Україні;

- оцінка роботи оперативних співробітників підрозділів ДСБЕЗ за результатами реалізації оперативної інформації на великих розкрадачів, хабарників, фінансових шахраїв і інших небезпечних злочинців.

Виконання цих організаційних заходів підвищить ефективність адаптації оперативних підрозділів до криміногенної ситуації, що склалася в сфері економіки.

Резервом підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів є подолання протиріч і прогалин у нормативному регулюванні оперативно-розшукової діяльності. Відзначаючи важливу стабілізуючу функцію діючих правових актів, не можна в той же час не бачити ряд їхніх слабких сторін, що стримують реалізацію принципу наступальності в боротьбі з економічними злочинами.

Найпершою задачею є вимога про термінову ліквідацію явного розриву, що утворився за останні роки в законодавстві, що складає правову основу ринкової економіки. Принцип суспільної безпеки економічних злочинів, що проголошувався законодавством, явно застарів.

Введене ще недавно в юридичний лексикон родове поняття економічної злочинності охоплювало своїм змістом безліч різноманітних кримінальних проявів, що мали різну міру суспільної небезпеки і способів їхнього здійснення. Теоретично обґрунтований принцип такої класифікації економічних злочинів був реалізований Кримінальним кодексом України в розділах VI «Злочини проти власності» та VII «Злочини у сфері господарської діяльності». Однак він дотепер не одержав достатнього закріплення, і тому оперативні підрозділи ще не пристосувалися до його практичного застосування. Вони, як і раніше, орієнтовані на боротьбу з тими групами і видами злочинів, що за ними були закріплені у відповідності з старим КК України.

Звідси, проголошений у Законі «Про оперативно-розшукову діяльність» принцип застосування оперативно-розшукових заходів тільки щодо тяжких злочинів не може бути чітко реалізований [5].

Оскільки в Україні існує концепція рівнобійної дії правоохоронних структур, що ведуть боротьбу з однотипними злочинами (МВС, СБУ, податкова міліція, митна служба), виникає також проблема чіткого законодавчого розмежування компетенції і принципів спеціалізації різних суб'єктів оперативно-розшукової діяльності у боротьбі з економічними злочинами. Розмежування їхньої компетенції по підслідності не досягає цілей спеціалізації на більш ранній стадії боротьби зі злочинністю, що здійснюють суб'єкти ОРД. Взагалі, принцип підслідності явно застарів і вимагає його заміни на обов'язок усіх суб'єктів оперативно-розшукової діяльності вести активні заходи щодо виявлення латентних злочинів усіх видів, незалежно від подальшої підслідності. Їхню спеціалізацію необхідно визначати переліком видів (статей) злочинів, віднесених до виняткової і змішаної компетенції їх попередження і розкриття.

Щоб наповнити окремі дозвільні норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» фактичним змістом, необхідно розробити і ввести в законодавчі акти держави норми, що регламентують:

– межі вторгнення суб'єктів правозастосування в конституційні права і свободи особи, що вимагає застосування запобіжних заходів;

– визначити перелік оперативно-розшукових заходів, для проведення яких обов'язково повинна заводитись оперативно-розшукова справа, і внести відповідні зміни до ст.9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

– систему гарантій безпеки всіх суб'єктів, що здійснюють боротьбу зі злочинністю.

Активне просування цих правових новел і їх прийняття послужить законодавчою базою для подальшого удосконалення боротьби з економічною злочинністю і її тіньовими формами.

Список літератури: 1. Вороб'єв В. Тимченко Е. Теневая економіка в условиях системного кризиса // Экономика Украины. 1998. № 8. 2. Матушовской Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Х., 1999. 3. Програма протидії злочинності в сфері економіки України на 2001. 4. Причини виникнення тіньової економіки України в переходному періоді // Експрес-новости: наука, техніка і виробництво 1996. № 15. 5. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» 18 лютого 1992 // ВВР. 1992. № 22. 6. Аросітсьєв Н.М. «Скрытые тенью». Социологические исследования теневой экономики // Экономика и организация промышленного производства. 1997. № 10. 7. Теневая экономика: опыт криминологического исследования // А.А.Горшак, Э.А.Дилоренко, В.М.Иванов, Б.Г.Розовский. Луганск, 1997.

Надійшло до редколегії 09.01.02

С.В. Писаненко

ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ОСНОВНІ НАСЛІДКИ

Для України проблема боротьби з корупцією є надзвичайно актуальною. Майже сім років тому (5 жовтня 1995р.) прийнято Закон «Про боротьбу з корупцією». Це було формальним визнанням критичного загострення проблеми продажності і підкупності українських чиновників в умовах соціальної кризи.

Крім того, значно зростає світова увага до корупції в Україні. Це можна пояснити як наслідок миттєвого з тояки зору історії привнесення українськими чиновниками великої частки результатів лібералізації, приватизації національної економіки, так і ефектом «свободи слова» про корупцію в Україні. За індексом сприйняття корупції (ІСК) засобами масової інформації, щороку оприлюднюваного Transparency International, Україна знаходиться в числі найбільш корумпованих держав світу. Слід відмітити, що ІСК немає нічого спільного з показником корумпованості країни обсяг інформації про корупцію в ЗМІ включає крім показників самої корупції ще й політичну кон'юнктуру, доступність інформації, нарешті: безпосередній читацький попит, якими можна маніпулювати).

Сьогодні більшість з нас є пасивним або активним учасником психологічного експерименту по гіперболізації в суспільній свідомості тотальної корумпованості державного апарату і прищеплення безглуздя індивідуальної протидії корупції.

Світова криза новітнього часу стимулювала розвиток не тільки нових форм корупції (що викликало роздратування громадської думки), але і події трагічного вівторка 11 вересня 2001 р. в США. Величні зразки американської архітектури виявились беззахисними перед сучасними зразками американської авіакосмічної індустрії.

Україна ж вимушена одночасно створювати демократичні основи боротьби з корупцією і протистояти їй засобами, які ефективні лише в умовах тоталітаризму (коли контролем охоплені майже всі сфери життя). Частина вини за зріст корупційної злочинності в Україні повинні розділити міжнародні